

REGISTRERINGSRAPPORT

Sortebergstranda

Krødsherad kommune

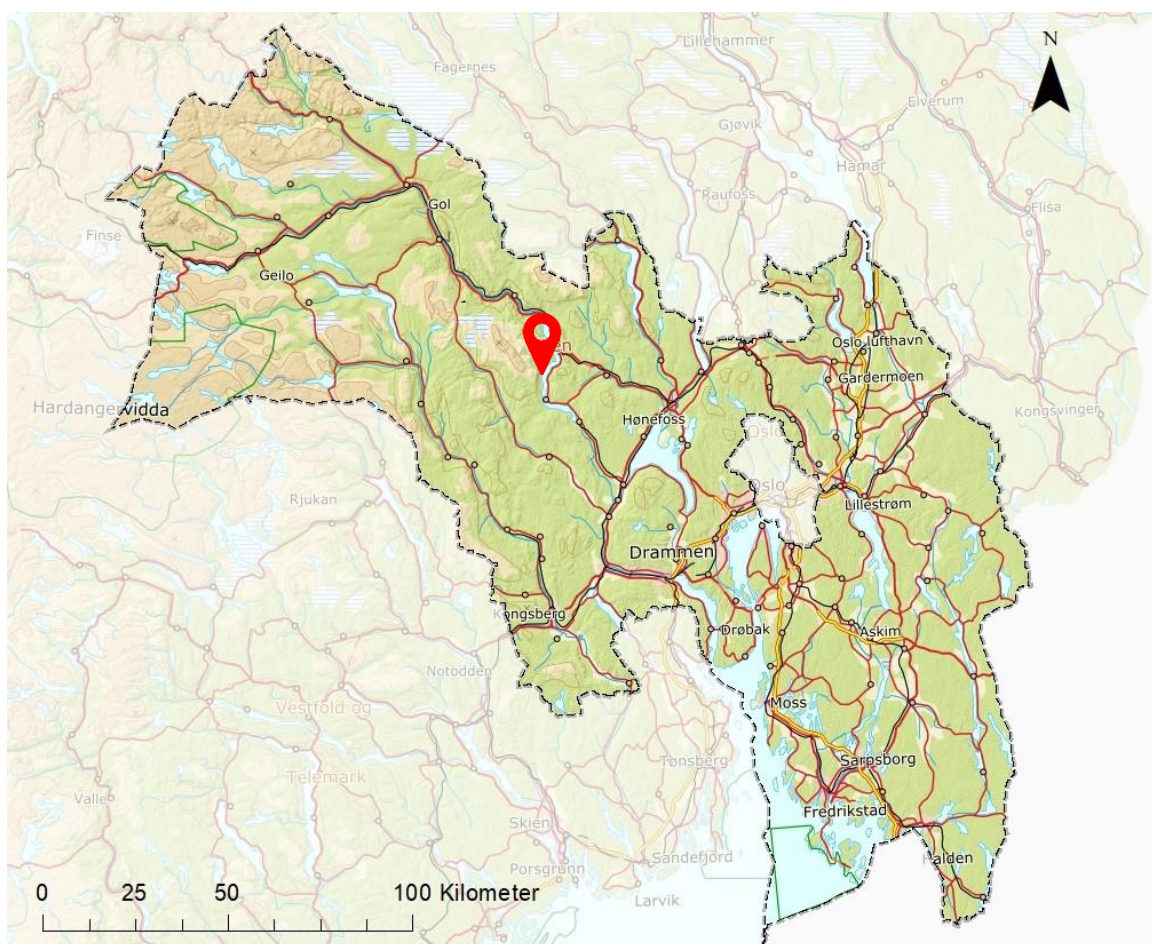
SØLVI HELENE FOSSØY 2022

Navn	Sortebergstranda		
Saksnummer	2022/31707		
Kommune	Krødsherad		
Gårdsnavn – gnr./Bnr.	Sortebergstranda – Gbnr. 212/4,		
Oppdragsgiver	Tor Fretland		
Utført av	Periode	Type arbeid	Timer
Sølvi Helene Fossøy	19.10.2022	Forarbeid	3
Sølvi Helene Fossøy	21.10 – 01.11.2022	Registrering	30
Vanja Suul Tørhaug	01.11.2022	Registrering	7,5
Sølvi Helene Fossøy	15. – 16.03.2023	Etterarbeid	15
Sum			55,5
Faglige konklusjoner		Askeladden ID	
	Automatisk freda kulturminner		
x	Ikke automatisk freda kulturminner	ID 297973 ID 297960 ID 297938	Løsfunn av flint Dyrkningsflate med rydningsrøyser Dampskipsanløp
	Fra før kjent kulturminne		
	Utgravd i forbindelse med registreringen		
	Ingen funn		

Innhold

Bakgrunn for registreringen	6
Sammendrag.....	6
Områdebeskrivelse	6
Metode.....	8
Overflateregistrering.....	8
Prøvestikking	8
LiDAR	8
Strandforskyvningskurve.....	9
Undersøkelsen	10
Resultater/funn	13
Ikke freda kulturminner	13
Konklusjon	22

Figur 1: Sortebergstranda ligger på vestsiden av Krøderen i Krødsherad kommune.

Figur 2: Sortebergstranda ligger vest for Krøderen ved foten av Norefjell.

Bakgrunn for registreringen

I forbindelse med oppstart av arbeid med detaljreguleringsplan for deler av gbnr. 212/4 i Krødsherad kommune foretok Viken fylkeskommune en arkeologisk registrering av planområdet. Hensikten med planarbeidet er å tilrettelegge for fritidsbebyggelse. Ut fra områdets topografi og nærhet til automatisk freda kulturminner varslet Viken fylkeskommune i brev av 13.05.2022 om behov for en arkeologisk registrering, jf. kulturminneloven § 9. Hensikten med registreringen er å undersøke om reguleringsplanen kommer i konflikt med automatisk freda kulturminner.

Sammendrag

Det ble gjennomført en arkeologisk registrering av planområdet 21.10 – 01.11.2022. Registreringen ble utført av Sølvi Helene Fossøy og Vanja Suul Tørhaug. Det ble ikke gjort funn av automatisk freda kulturminner, men det ble gjort et løsfunn av flint og noen nyere tids rydningsrøyser.

Områdebeskrivelse

Planområdet ligger på vestsiden av innsjøen Krøderen, ved foten av Norefjell. Ytre del av planområdet mot øst er skrint med bratte bergskråninger ned i Krøderen. Innenfor er en sandmo med åpen furuskog i det som er gammel dyrket mark. Rundt området med finere sandmasser er det områder med steinrik morenemasse. Vestre del av planområdet er beitemark. Beitemarka skal ha blitt anlagt for om lag 45 år siden.

Krøderen er i dag et regulert vassdrag, oppdemmet ved Ramfoss i Snarumselva som har utløp i Krøderens sørøstre ende. Men vannstanden er bare hevet til Krøderens normalnivå mellom 130 og 133 moh. Dermed har landskapet rundt Krøderen i stor grad vært uendret siden eldre steinalder.

Krøderen har opp igjennom historien vært en ferdselsåre mellom Hallingdal og Drammensområdet. Krøderen var tidligere forbundet med jernbane fra Krødsherad til Vikersund, og det gikk dampbåt fra Krødsherad til Gulsvik. Persontrafikken opphørte da Bergensbanen åpnet i 1925, men godstrafikk fortsatte til 1985. Krøderen ble brukt til tømmerfløting frem til 1967. Ved Sortebergstranda var det et dampskipsanløp.

Sortebergstranda ligger i et spredt jordbrukslandskap med rester etter gammel gårdsdrift. Det er få registrerte kulturminner i nærheten, noe som trolig har større sammenheng med hvor det har vært gjennomført arkeologiske registreringer enn at det ikke har bodd folk der i forhistorien. På andre siden av veien for planområdet er det registrert et rydningsrøysfelt og en hustuft (ID 60636 og ID 60637), og en halv kilometer lenger nord er det kjent en gravhaug (ID 68789). Sør for planområdet, både nede ved Noresund og oppe på fjellet ved skianlegget, er det kjent et høyt antall kulturminner knyttet til jernfremstilling.

Figur 3. Kart over planområdet.

Metode

Overflateregistrering

Til registrering av skog og utmark benyttes visuell overflateregistrering. Da blir området systematisk gjennomgått til fots for å se etter synlige kulturminner. Mulige kulturminner kan bli videre undersøkt med et prøvestikk eller ved bruk av jordbor. Eksempler på synlige automatisk freda kulturminner er kullgroper, fangstanlegg, eldre jordbrukslandskap, hulveier og gravminner.

Kulturminner blir målt inn med CPOS med RTK-fix, beskrevet og fotografert. Dokumentasjonen blir lagt inn i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.no.

Prøvestikking

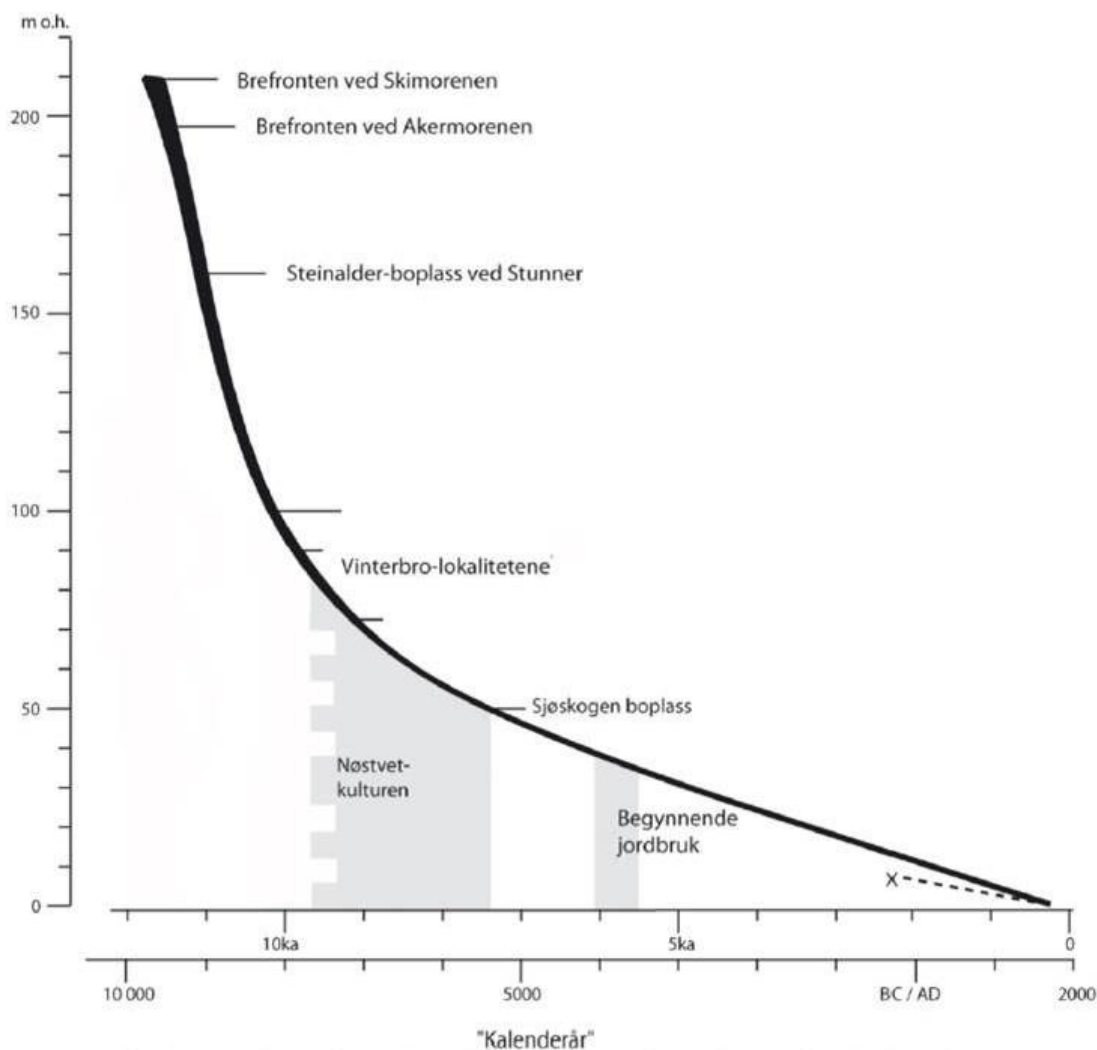
Metoden prøvestikking benyttes hovedsakelig for å påvise kulturspor fra steinalderen, for eksempel bearbeidet flint og andre mineralråstoffer. Ved prøvestikking blir det gravd prøveruter på 40x40 cm. Dybden varierer, men de blir gravd så dypt at man påtreffer steril undergrunn eller berg. De oppgravde massene blir såldet gjennom et håndholdt såld med 4 mm masker. Er det mulig å bruke vann til dette er det å foretrekke. Områder som har egnet seg til bosetning blir prioritert i undersøkelsen. Faktorer kan være godt drenert undergrunn, nærhet til ferskvann og gode havnemuligheter den gang sjøen sto høyere. Prøvestikk benyttes også for å påvise eldre dyrkingslag i områder hvor det av ulike årsaker ikke er aktuelt å bruke gravemaskin, for eksempel i områder tilknyttet setre, ødegårder eller i tett skog. Metoden brukes også i forbindelse med undersøkelse av kullgroper, kullmiler, tjæremiler og lignende kulturminner.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området kalt LiDAR. På kartene fremstår terrengformasjoner som høyder og groper tydelig. Disse kan være gravhauger, kullgroper, tjæremiler, kullmiler, kullgroper, hulveier mm. Kartene viser imidlertid ikke med sikkerhet hva terrengformasjonene er og terrenget må derfor befares.

Strandforskyvningskurve

Dette er et hjelpemiddel som benyttes i forbindelse med arkeologiske registreringer. Som følge av havstigning og landheving har havnivået endret seg gjennom hele forhistorien. Da isen begynte å smelte etter siste istid steg havet relativt raskt, men samtidig begynte også landet å heve seg på grunn av mindre trykk fra isen. Resultatet ble en påfølgende regresjon av havnivået som har vart helt frem til i dag og som fortsatt er i virke, om enn med forminsket styrke. I Viken ligger de forhistoriske strandlinjene derfor alltid høyere enn dagens havnivå.

Figur 4. Strandforskyvningskurve.

Som dokumentasjon ble det tatt digitale foto, samt at sjaktene ble målt inn med CPOS RTK 3D-FIX oppløsning. Kartgrunnlag for innmålingene er WGS84_UTM32N.

Undersøkelsen

Det var opprinnelig planlagt at dyrkamarka skulle sjaktes, men kravet om sjakting ble fjernet av saksbehandler i fylkeskommunen, da området skal være planert. Ved oppstart av den arkeologiske registreringen møtte undertegnede med tiltakshaver, Tor Fretland, som viste frem dampskipsanløpet og fortalte om området. Planområdet ble dermed først overflateregistrert. På forhånd var LiDAR-data over området undersøkt, og anomalier som kunne være kulturminner var blitt avmerket og tatt med på GPS. Ingen av disse viste seg å være kulturminner. Det ble funnet noen rydningsrøyser og en dyrkningsflate.

Da registreringen ble utført hadde Krøderen normal vannstand, det var derfor ikke mulig å se stort av dampskipsanløpet eller eventuelt andre anlegg ut i innsjøen.

Figur 5. Strandsone langs planområdet, sett mot nord.

På grunn av landskapsformen, høyden over havet, og den fine undergrunnen ble det besluttet å prøvestikke for å se etter spor fra steinalderen. På tredje prøvestikk ble det funnet en slått flint. Det ble gravd ytterligere 43 prøvestikk uten at det ble gjort noe funn av steinalder. Den slatte flinten blir dermed regnet som et løsfunn som ikke er automatisk fredet.

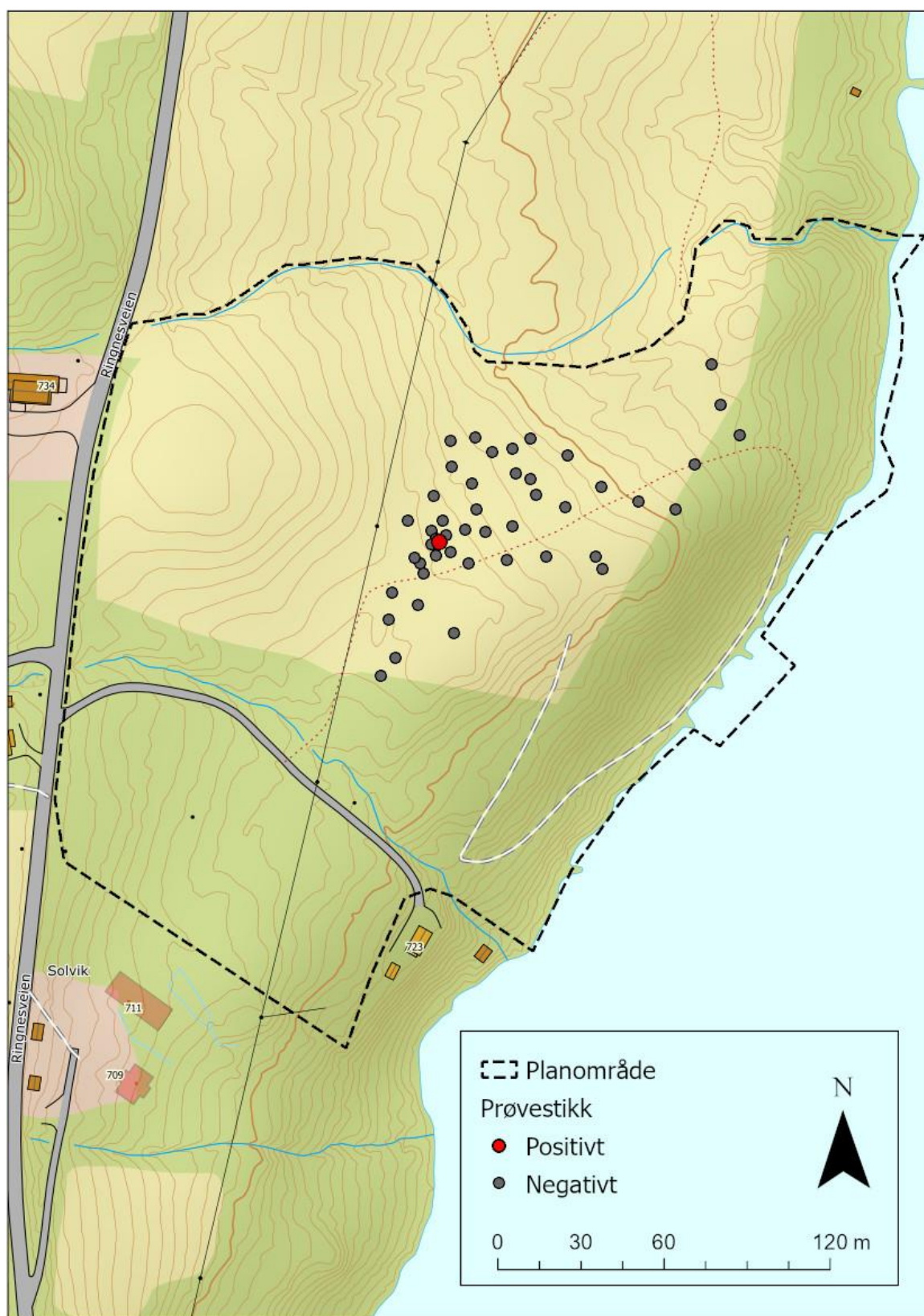
I nedkanten av beitemarka er det store rydningsrøyser. Da disse i stor grad stammer fra ryddingen av beitemarka for 45 år siden er disse ikke inkludert i registreringen. Prøvestikkingen viste tydelig at området, hvor det i dag er åpen furuskog, tidligere hadde vært dyrket. De fleste prøvestikkene viste et 15-20 cm tykt brunjordslag uten kull. I ytterkant av området ble det funnet mindre

rydningsrøyser. Da det ikke ble identifisert flere faser med dyrkning og det ikke vil være mulig å ta en kullprøve man vet kan knyttes direkte til dyrkingen, er dyrkningsflaten og rydningsrøysene ikke datert og dermed tolket å være fra nyere tid.

Figur 6. Moderne rydningsrøyser i nedkanten av dyrka mark, etablert for ca. 45 år siden. Disse er ikke registrert.

31.oktober ble det gjennomført geologiske undersøkelser av undergrunnen i planområdet. Da fredningsstatusen på flintfunnet ikke var avklart, ble det avtalt at det ikke skulle bli foretatt grunnboringer nær lokaliteten.

Figur 7. Kart over prøvestikk i planområdet.

Resultater/funn

Ikke freda kulturminner

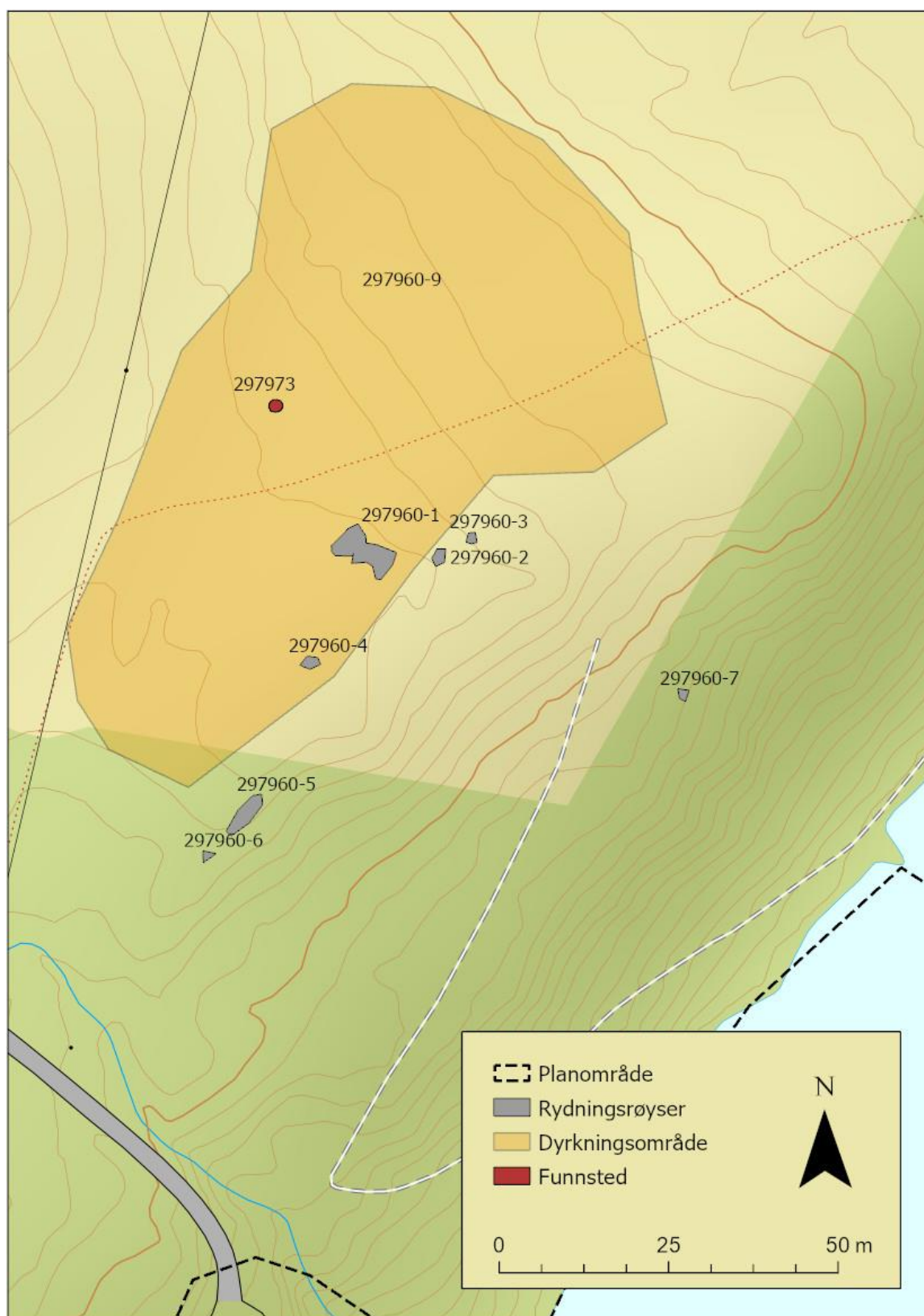
Flintfunn, ID 297973

Flintavslag funnet i nordre ende av flate i eldre dyrka mark. Flintavslaget måler 2,7 x 1,9 cm og er i fin, mørk flint. Den har knusespor og bruksmerker på to kanter, og på undersiden er det en hengsle. Funnet ble gjort i et 15 cm tykt matjordslag under 15 cm torv. Under matjordslaget er det oransje sandgrunn. Det ble prøvestykket rundt, og det funnførende prøvestykket ble utvidet uten flere funn.

Funnet ble gjort på 156 moh. Om funnet stammer fra en strandbunden lokalitet ville det datert funnet til eldre steinalder, omtrent 9000 f.Kr. Da havet sto så høyt ville flintfunnet ligge på en liten odde med fjord på tre kanter, med fin havn både mot nord og sør. Da det ikke ble gjort flere funn kan det ikke utelukkes at det er en borseflint.

Figur 8 a og b. Flintfunn, ID 297973.
Figur 9. Funnførende prøvestikk.

Figur 10. Kart over planområdet som viser rydningsrøysene, dyrkningsområdet og funnsted for flint.

Figur 10. Øvre del av dyrkningsflate ID 297960-8, midt i bildet, bak en smågran er funnstedet for flint ID 297973.

Dyrkningsflaten med rydningsrøyser, ID 297960

På flaten øst for dagens oppdyrka jorde er det en dyrkningsflate. Flaten er i dag gjengrodd med spredte furutrær og noen smågran. Undergrunnen består av fin sand med enkelte stein. Dyrkningsflaten ligger over to terrasser, en øvre på et nes, og en lavere terrasse vendt mot nord. Prøvestikking av område viste liten variasjon i dyrkningsflaten. Under 10-15 cm torv var det et 15-20 cm tykt brunjordslag over oransje, fin sand.

Langs utkanten av dyrkningsflaten, på de skrinnere, bergpartiene mot øst, ble det funnet syv rydningsrøyser.

Da det ikke ble identifisert flere faser med dyrkning og det ikke vil være mulig å ta en kullprøve man vet kan knyttes direkte til dyrkningen, er dyrkningsflaten og rydningsrøysene ikke datert og tolket som nyere tids kulturminner.

Figur 11. Tydelig profil med brunjord over sandgrunn innenfor dyrkningsflaten, ID 297960-8.

Figur 12. Sjuskete rydningsrøys ID 297960-1.

Rydningsrøys, ID 297960-1

Uregelmessig røys bestående av et tynt lag med stein i varierende størrelse. På grunn av fasongen ble røysa undersøkt med tanke på om det kunne være en tuft, men dette ble avkreftet. Røysa måler 8,5 x 6 m.

Rydningsrøys, ID 297960-2

Liten rydningsrøys på 3 x 2 m. Lav, småsteinete og delvis tilgrodd.

Rydningsrøys, ID 297960-3

Liten, lav rydningsrøys på 2 m i diameter. Delvis tilgrodd og uryddig.

Rydningsrøys, ID 297960-4

Liten, kompakt rydningsrøys på 2 x 1,5 m. 40 cm høy, småsteinete og mosegrodd med to smågraner på.

Figur 13. Tilgrodd Rydningsrøys 4.

Rydningsrøys, ID 297960-5

Rydningrøys/steinstreng som måler 7,5 x 2,5 m. Av rundstein i varierende størrelse. Opptil 40 cm høy.

Rydningsrøys, ID 297960-6

Liten uryddig, rydningsrøys på 1,5 m i diameter i forlengelse av rydningsrøys 5.

Figur 14. Rydningsrøys 6 og 5 sett mot nord.

Rydningsrøys, ID 297960-7

Rydningsrøys i skråningen ned mot sjøen. Røysa er 1,5 m i diameter og er 50 cm høy. Den består av små rundstein.

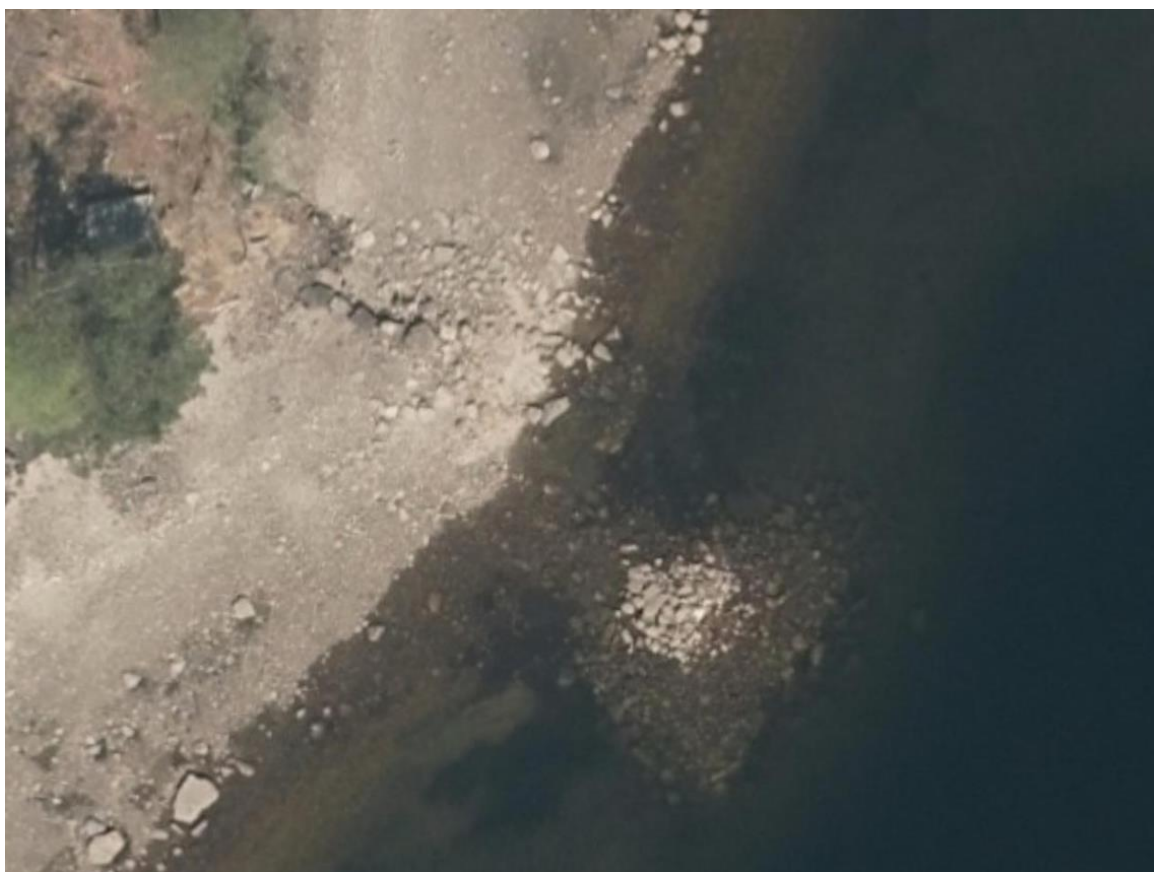
Figur 15. Rydningsrøys 7.

Dampskipsanløp, ID 297938

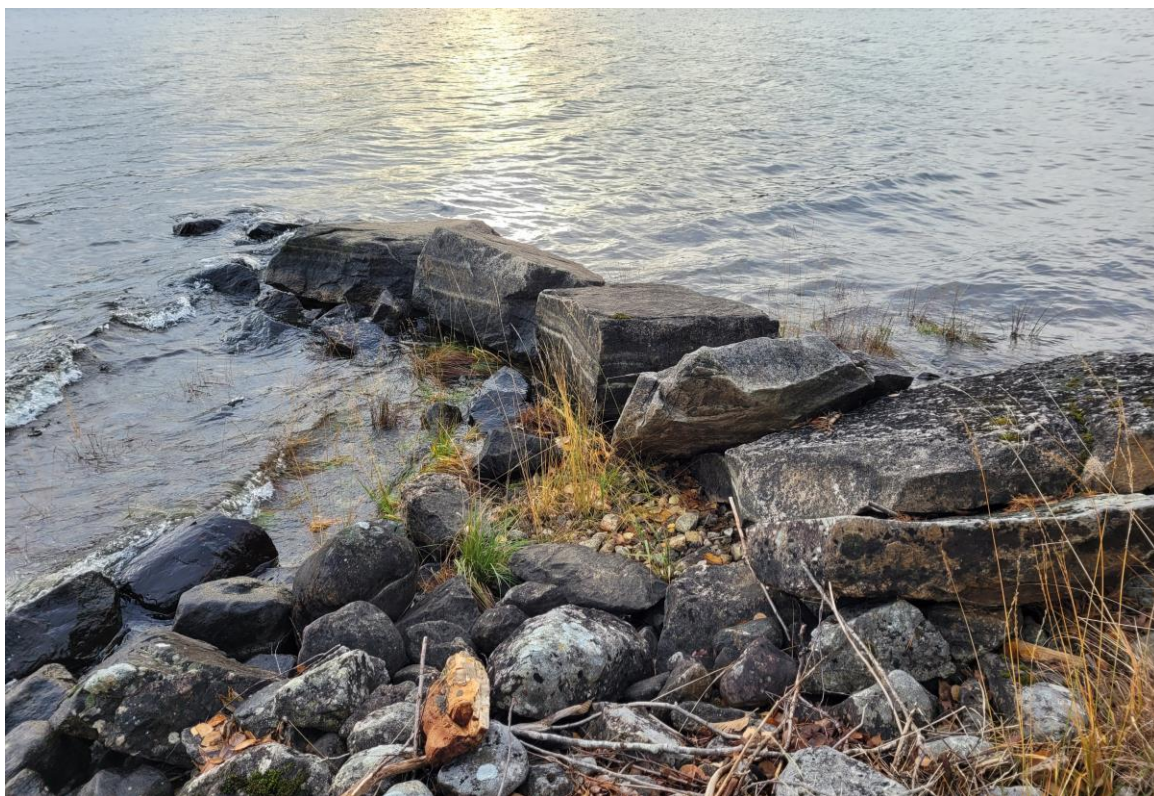
Ved registreringen i 2022 kunne ikke stort sees av dampskipsanløpet, annet en rekke stein lagt ut i vannet, men disse kan være av nyere dato. Flyfoto fra 2016 ved en lavere vannstand avslører en steinansamling lenger ut i vannet, som trolig stammer fra dampskipsanløpet. Steinpakningen måler 18 m ut i vannet og er 13 m bred. En vei har gått ned til dampskipsanløpet, men få spor etter denne er bevart, da et par nye traktorveier er etablert gjennom området i ettertid.

Det første dampskipet på Krøderen kom sommeren 1861 og het «Håkon Adelsten». I 1878 kom det større dampskipet «Krøderen» og avløste det mindre skipet, og i 1896 fikk det selskap av «Norefjell». Disse fraktet både varer og passasjerer. Rundt den samme tid fantes det to mindre dampskip som fraktet varer og dro tømmer. Aktiviteten avtok ved fullføringen av Bergensbanen i 1909¹. Dampskipstrafikken på Krøderen opphørte i 1925.

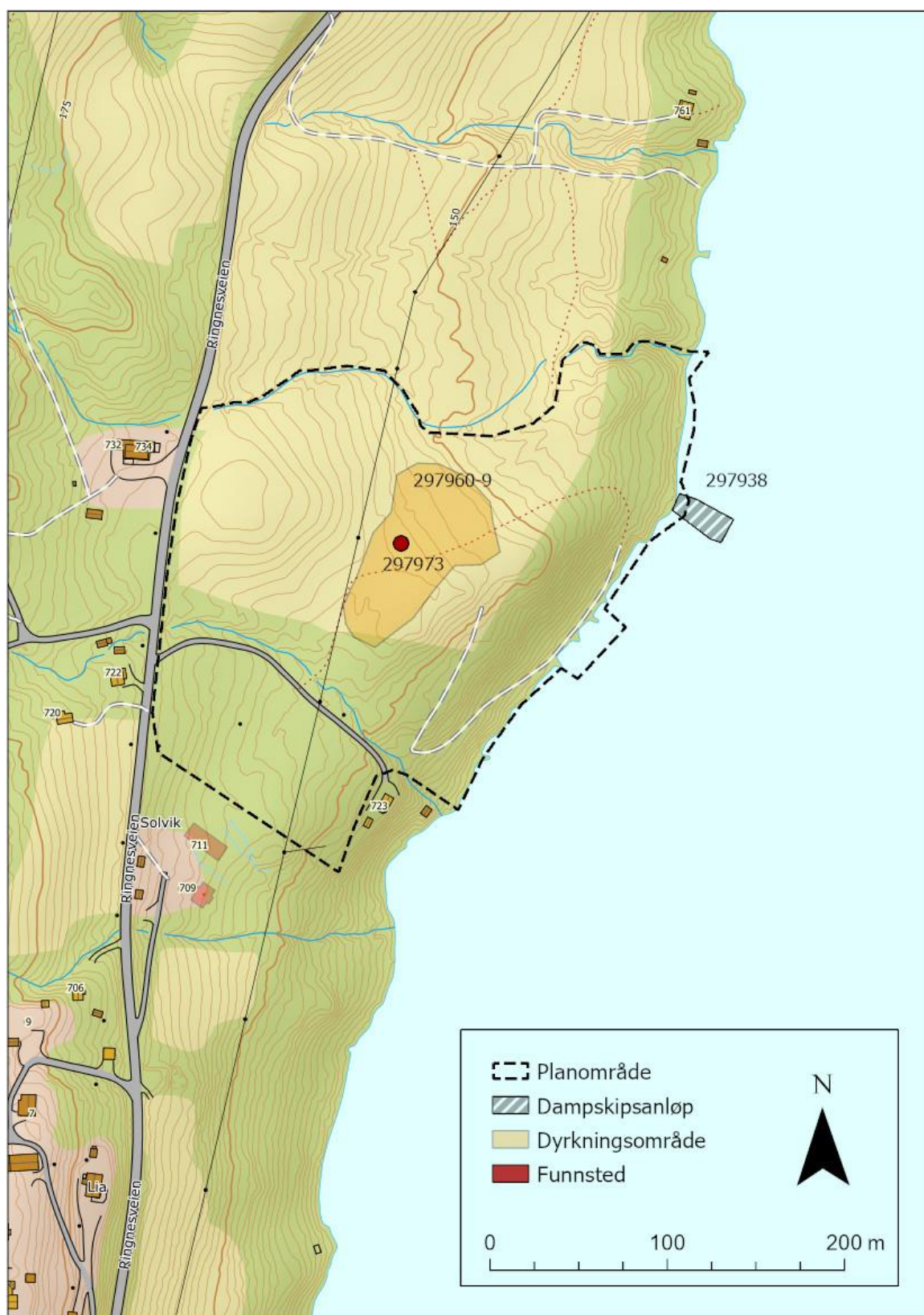
¹, T. Myhre, 1930, *Hallingdals Historie II*

Figur 16. Rester av dampskipsanløpet er synlig ved en lavere vannstand. Her på flyfoto fra 17.08.2016. © Geovekst.

Figur 17. Restene av dampskipsanløpet. Bildet tatt mot øst.

Figur 18. Kart over dampskipsanløpet, dyrkningsflaten og funnstedet for flint.

Konklusjon

I forbindelse med den arkeologiske registreringen av Sortebergstranda i Krødsherad kommune ble det ikke gjort funn av automatisk freda kulturminner. Men det ble funnet nyere tids kulturminner i form av et dampskipsanløp (ID 297938), en dyrkningsflate med rydningsrøyser (ID 297960) og et løsfunn av flint (ID 297973). Disse er ikke automatisk freda.

17.03.2021

SØLVI HELENE FOSSØY

Feltarkeolog

Viken viser vei.

Postadresse: Viken fylkeskommune,
Postboks 220, 1702 Sarpsborg
Sentralbord: 32 30 00 00
post@viken.no

